

ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ДВИЖЕЊЕТО НА ФИНАНСИСКИОТ КАПИТАЛ

Николче Рунчев^{*}, Зоран Десподов^{**}, Борис Крстев^{**}

Апстракт

Глобализацијата е процес кој што е резултат на се поголемиот и забрзан процес на движењето на капиталот. Процесот на глобализација на светската економија претставува тренд кон потполно економско поврзување на целиот свет едновременно, условно речено, губење на претходното значење на националниот економски идентитет. Глобализациските процеси во економијата се согледуваат низ финансиската интеграција, засилената диверзификација, глобалните фирми-корпорации, глобалната конкуренција и друго.

Финансискиот капитал претставува соединување на индустрискиот, банкарскиот и прометниот капитал.

Движењето на финансискиот капитал всушност е резултат на нерамномерното количество капитал во земјите ширум светот. Нерамномерното количество на финансиски капитал, го иницира извозот на капитал, кои пак индиректно влијае на забрзувањето на процесот на глобализацијата.

Клучни зборови: капитал, финансии, финансиски капитал, глобализација, корпорации, либерализација, конкуренција, квалитет.

GLOBALIZATION AND THE MOVEMENT OF FINANCIAL CAPITAL

Nikolce Runcev^{*}, Zoran Despodov^{**}, Boris Krstev^{**}

Abstract

Globalization is a process which is the result of the growing process and accelerated the movement of capital. The process of globalization of world economy is the trend towards full economic connection to the world at the same time, conditionally said, meaning the loss of the previous national economic identity. Globalizations processes to realize the economy through

---

^{*} Управа за јавни приходи, Штип, Р. Македонија

^{**} Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Факултет за природни и технички науки, Штип, Р. Македонија

^{*} Public Revenue, Stip, R. Macedonia

^{**} Goce Delcev University, Faculty of natural & technical sciences, Stip, R. Macedonia

financial integration, enhanced diversification, global companies, corporations, global competition and more.

Financial capital is the merger of industry, banking and trading capital. The movement of financial capital is actually the result of uniform quantities of capital in countries around the world. Uniform amount of financial capital to initiate the export of capital, which it indirectly affects the accelerating process of globalization.

Keywords: capital, finance, financial capital, globalization, corporate, liberalization, competition, quality.

1. Вовед

Литературата за глобализацијата, што во последните петнаесет години го преплави интернетот и библиотеките ширум светот, изобилува со обемни студии кои поимот го доведуваат во врска со најразлични области на општествениот живот. Можеме да тврдиме дека поимот глобализација го достигна нивото на поимот индустријализација, што се наоѓаше во средиште на речиси сите социолошки, економски, политички анализи на крајот од XIX век, па безмалку до денес и дека на одреден начин го заменил. Но, за разлика од индустријализацијата што означува недвосмислен процес околу чие дефинирање немаше многу спорови и заблуди, ако се исклучи различното нагласување на поединечните нејзини последици, поимот глобализација предизвикува многу спорови и различни, често спротивставени мислења.

Процесот на глобализацијата е природен процес кој што е резултат на се поголемиот и забрзан процес на поопштување на карактерот и процесот на производството. Развитокот на науката, техниката и технологијата, ширењето на пазарите на стоките во светски рамки доведува до интернационализација на економските и финансиските токови, доведува до нивно глобално распоредување до нивна глобализација.

Исто така глобализацијата е процес на натамошна дивергенција во рамки на развиените, неразвиените, земји во развој и земјите во транзиција. Глобализацијата означува процес во кого пазарната сегментација на пазарите на стоки и услуги е намалена поради што националните пазари стануваат се повеќе меѓузависни. При тоа алокационите механизми функционираат глобално така да разликите во висините на цените на меѓународен план, во меѓународната размена повеќе или помалку се нивелираат. Тоа во суштина значи дека во услови на глобализација разликите во понудата и побарувањата, во услови на меѓународна размена, многу полесно се доближуваат. А, учесниците на пазарот се присилени да се приспособуваат кон тие глобални механизми на алокација. Во услови на проширување на светскиот пазар фирмите што ги максимизирале

профитите треба да ги разгледуваат и да се приспособуваат на ново настанатите услови, во спротивно ќе ги губат пазарите.

2. Суштина на глобализацијата

Интензивниот развој на информациските технологии, интелектуалниот капитал и знаењето како движечка сила на економскиот раст и развој, претставуваат суштински потпори на новиот феномен во светската економија –глобализацијата. Во сегашниот таканаречен современ свет, според мислењето и искажувањето на поголем број на интелектуалци од областа на општествените науки, посебно од областа на економските и финансиските науки во тек се три паралелни процеси:

- Првиот процес е приватизацијата, кој во основа се остварува по пат на повлекување на државата од економската арена. Доколку оваа повлекување се оствари за пократок временски период, можностите за раст и развој на една национална економија би биле поголеми, а би рекол и реални. Со ова се отвара можноста за слободно движење и окрупнување на финансискиот и интелектуалниот капитал во целина.

Инаку, финансискиот капитал претставува соединување на индус-трискиот, банкарскиот и прометниот капитал.

- Вториот процес кој почна од осумдесетите години на XX век е глобализацијата кој што се однесува на проширувањето во светски рамки на пазарните основни системи како резултат на пораст на мултинационалните компании. Овие мултинационални компании, навистина претставуваат гигантска економска империја, но нивното основно мото и натаму останува - битката за профит. Во современата економска теорија сретнуваме теза, според која глобализацијата на светските економски токови и односи својот најдобар израз го има во појавата на брзиот развој на транснационалните односно глобалните компании. Доколку интегрираните транснационални компании би се равивале и интегрирале врз основа на почитување на законитостите на пазарната економија, без влијание на политичката моќ на поедини земји, тогаш горе цитираната теза е во ред и е прифатлива. Во спротивно интегрираните транснационални компании би одигрувале поинаква улога, односно би биле основа за создавање на економски и финансиски монопол.

- Третиот процес е процесот на транзиција кој што почна од деведесетите години на XX век и се остварува во земјите што порано имаат економски систем на непазарна економија базирана на социјалистички продукциони односи. Терминот глобализација всушност упатува на меѓународните економски и финансиски односи. Во економската теорија и практика глобализацијата се повеќе го наметнува прашањето на конципирање и остварување на макроекономски и микроекономски систем кој што ќе може да создава услови за остварување на глобализацијата како стратегија.

Во услови на постоење и развивање на глобализацијата како процес се помалку можеме да зборуваме за националните и регионалните економии од XIX и XX век. Денес се повеќе се зборува за глобална економија во која не постојат некои сериозни пречки за слободно, глобално движење на стоките, услугите, трудот, парите и капиталот. Со оваа глобализацијата го наметнува прашањето на нејзиното остварување како стратегија. Тоа значи дека економските субјекти кои што се однесуваат смислено со однапред осмислена долгорочна глобална стратегија, многу полесно се вклопуваат во таканаречената глобална перспектива.

Глобализацијата го наметнува прашањето на разработка на организациони модули, со кои би можело да се остварува глобална стратегија. При тоа најчесто се истакнува идејата за глобално размислување и дејствување. Тоа значи дека е потребно глобално планирање и извршување на задачите во областа на производството, трговијата и финансиите. Исто така, го наметнува прашањето на меѓународниот маркетинг, како еден од основните услови за глобално организирање и извршување на глобалниот пазар. При остварувањето на владините регулативи и финансиски аранжмани, влијанието треба да биде свртено кон меѓународната димензија на бизнис логистиката. Се појасно може да се согледа дека сегашниот нов глобален трговски режим на Меѓународната трговска организација (СТО) е фундаментално различен од претходниот меѓународен трговски режим и е приспособен на сегашното меѓународно окружување и глобализацијата.

Малите и средни претпријатија, врз основа на кои се потпира и нашата економија, сега и во иднина ќе треба се повеќе да размислуваат и да се адаптираат за остварување на глобалната димензија на нивните бизниси. Колку повеќе ќе се адаптираат односно окрупнуваат преку соединување или превземање (статусни промени) толку повеќе ќе биде значајна нивната улога во глобалната економија, а со тоа се поголема ќе биде можноста за нивниот раст и развој на глобалниот пазар.

Сепак глобализацијата треба да биде сфатена како процес кој што во современиот свет детерминира:

а) состојба на економско и финансиско отварање на националните економии и

б) детерминирање на забрзана диференцијација помеѓу развиените и помалку развиените, со тоа и помеѓу богатите и сиромашните земји во светот.

Тоа во суштина значи создавање на услови во кои капиталот ќе може да се пласира секаде во светот каде што постојат услови за остварување на највисок можен профит и низок степен на ризик. Имено, капиталот се поведува од пазарот и профитот, правната рамка за инвестирање и за тргување на стоки, услуги и капитал ја определуваат самоиницијативно или спогодбено државите. Од таму

државата, пазарот и капиталот се трите детерминанти што го условуваат остварувањето на процесот на глобализацијата.

Како што глобализацијата придонесува да се зголемува и обемот на инвестициите, исто така и инвестициите, посебно странските директни инвестиции влијаат на натамошното остварување на глобализацијата и хомогенизацијата на светското стопанство.

Глобално посматрано кај глобализацијата на економските односи и трансакции ги сретнуваме следниве неколку основни карактеристики:

а) отвореност во меѓународните токови со што се одстрануваат определени локални и политички препреки;

б) се повеќе се зголемува конкурентноста и таа се шири на се поголеми простори;

в) се остварува процес на хармонизација, односно процес на меѓународна стандардизација; и

г) се зголемува мобилноста на капиталот со цел да се влијае на зголемувањето на стопанскиот растеж, со тоа и на зголемувањето на обемот на меѓународната размена.

Во однос на факторите што влијаат на глобализацијата и финансискиот капитал, би можело да се каже дека постои поголем број на фактори.

Првата група ја сочинуваат дерегулацијата и либеризацијата на пазарот и активностите на учесниците на финансиските пазари, што се остваруваат во поедини финансиски центри во светот и зголемувањето на степенот на меѓународната конкуренција;

Во **втората група** спаѓаат техничко-технолошкиот напредок (електронските пари, електронските финансии, електронското банкарство) што овозможува полесна контрола и мониторинг со цел да се остварува побрз проток на информации;

Третата група го содржи, зголемениот степен на институционализација на меѓународните финансиски пазари, односно на интернационализацијата на финансиските пазари и хармонизација на правилата на однесување на финансиските пазари.

Посебно внимание заслужува прашањето на инвестирањето во услови на стабилизација, поточно како по пат на поинакво инвестирање да се остварува позабрзан и попозитивен процес на глобализација. Современото инвестирање во услови на глобализација треба да овозможи постигнување на подобра рамнотежа помеѓу можностите и ризиците.

Теоретски истражувањата упатуваат на следните неколку насоки за инвестирање наменети за создавање подобри услови за остварување забрзана и успешна глобализација.

Прво, постоење на се произразена зависност.

Второ, почитување на самоодговорноста како еден вид природна противтежа на слободата, човековото достоинство и националниот идентитет.

Трето, остварување на принципот на солидарност кај сите земји во борбата со сиромаштијата во светот.

Четврто, почитување на еднакви правила за сите. и

Петто, почитување на правилата на однесување; различен пристап во различни услови.

Процесот на движењето на финансискиот капитал, со цел максимизирање на профитот, говорат дека меѓународната концентрација и централизација на капиталот ја менуваат општествената поделба трудот во светот.

3. Движењето на финансискиот капитал

При истражувањето на движењето на капиталот во еден подолг временски период се доаѓа до сознание дека потребата од државна интервенција во областа на движењето на капиталот била различна. Имено, при движењето на капиталот во рамките на националната економија, односно при вршењето на деловните трансакции меѓу домашните резиденти државната власт секогаш е помалку заинтересирана за состојбата на поедини партнери и за распределбата на корисноста од деловните активности отколку кога станува збор за меѓународното движење на капиталот, за меѓународните деловни операции, односно за извозот и увозот на капитал од страна на националната економија. Таквиот однос на државната власт произлегува оттаму што при движењето на капиталот во рамките на националната економија корисноста си останува само во националните граници на државата, а при увозот и извозот на капитал од страна на националната економија и странство.

Познато е дека во современите услови во сферата на меѓународното движење на капиталот егзистира релативно висок степен на влијание и контрола од страна на државата. Скоро ниедна земја во светот денес нема индолентен став во однос на меѓународното движење на капиталот, односно увозот и извозот на капитал. Сретнуваме неколку видови на државен интервенционизам. Еден вид на интервенционизам својата активност ја базира на *ex ante* делување по пат на давање на олеснувања на инвеститорите своите фондови да можат да ги користат во странство. Втор приод тргнува од *ex post* делување на државата во насока на штитење на интересите на домашните субјекти и на националниот капитал кога тој излегува, односно кога веќе излегол надвор. Постои уште еден приод кој се остварува по пат на директно учество на државата во меѓународното движење на капиталот преку државни заеми, инвестирања и гаранции.

Ваквиот глобален приод за остварување на поголема интервенција на државата во областа на меѓународното движење на

капиталот во современите услови и во современите економски и финансиски односи во светот се базира, во основа на тоа дека сегашниот пазарен механизам не може да биде совршен алокатор на капиталот меѓу националните економии. Секоја национална економија при конципирањето на својата национална политика и зачувување на националниот интерес во областа на меѓународното движење на капиталот, односно во областа и режимот на увоз и на извоз на капитал, во современите услови, во основа, тргнува од следните премиси: нивото на развој на производните сили; стапката на стопански пораст; степенот на стабилност на националната економија; степенот на отвореност на националната економија кон странство; степенот на акумулативноста на националната економија; соодносот меѓу националната акумулација и инвестициите од аспект на остварување на потребната (планираната) стапка на стопански развој; степенот на развиеност на финансискиот пазар, посебно на пазарот на капитал во националната економија и односите со меѓународните пазари на капитал; состојбата на трговскиот биланс и во билансот на плаќања; користење на дополнителни извори на домашна акумулација; можноста за добивање на кредити во меѓународни и регионални кредитни институции; очекуваните промени во развојот и во структурата на домашното и светско стопанство, ефектите од тие промени и нивното влијание на домашниот и на меѓународниот пазар на капитал; степенот на задолженост и на меѓународната ликвидност на националната економија итн.

Во секоја национална економија во современите економски и финансиски односи со странство државата ги регулира таканаречените правила на однесување во областа на извозот и во областа на увозот на капитал, односно во областа на учеството на националната економија во меѓународното движење на капиталот.

Во областа на извозот на капиталот државата со системски закони, мерки и инструменти влијае врз обемот, структурата и правците на пласирањето на домашните средства во странство. Притоа, државата се јавува во улога на стимулатор и дестимулатор на извозот на капитал. Државата може да користи повеќе мерки и инструменти со кои ќе го стимулира извозот на капитал.

Мерките на стимулирање на извозот на капитал можат да се однесуваат на вкупноста на извозот на капитал што не е случај и на поедини национални економии или групи на национални економии диференцирано во зависност од тоа какво е нивото на нивниот економски развој, какви се економските и политичките односи со тие економии итн. Диференцираност честопати се остварува и од аспект на видовите на пласмани: дали станува збор за заеднички вложувања, директни или портфолио инвестиции. Некои развиени пазарни економии со цел да го стимулираат извозот на капитал, посебно во земјите во развој имаат формирано јавни финансиски

институции за развој за таа цел. Во областа на увозот на капитал по пат на контрола и регулирање со примена на мерки и инструменти државата се грижи да ја зачува, пред се, политичката независност на земјата и да го намали или да одржува адекватен степен на економска и финансиска независност на националната економија од странство.

Обемот и строгоста на регулирањето и контролата на увозот на капитал во скоро секоја национална економија се дозира така што на тој начин се влијае врз остварувањето на тоа што е можно повисок степен на ефикасност, на доходност, односно на профитабилност во користењето на увезениот капитал, се користи во интерес на националната економија, но при тоа да не се создадат услови кои ќе влијаат врз намалување на приливот на нов капитал од странство и на зголемување на одливот на порано увезен капитал од националната економија.

Скоро секоја национална економија во зависност од нивото на нејзиниот развој различно се однесува кон прашањето на увозот на капитал. Националните економии со понизок степен на стопанска развиеност покажува поголема подготвеност за прифаќање на странски капитал со цел да почнат поинтензивно да ги користат домашните ресурси и да го почнат или да го продолжат стопанскиот развој. За разлика од нив земјите со таканаречено средно ниво на развиеност сметаат дека странскиот капитал претставува голем конкурент на домашниот капитал и го зголемува степенот на зависност на националната економија од странство. Во тие земји се пледира за заострување на влијанието и контролата врз користењето на странскиот капитал, а во повеќето од нив тоа и се остварува. Националните економии штом ќе постигнат определено, повисоко ниво на развој на производните сили повторно се упатува на потребата од користење на дополнителната акумулација по пат на увоз на капитал.

Поедини национални економии оценувајќи ги своите можности за создавање и за користење на своја национална акумулација, состојба и движења на меѓународниот пазар на капитал и ефектите што можат да се остварат од неговото користење, сами донесуваат одлуки во врска со облиците за увоз на капитал и современа организација на процесот на репродукција.

Националните економии увозници на капитал со цел да ја одржат и да ја подобрат постојаната структура на стопанството и да го оневозможат влегувањето на странски капитал во виталните сектори на стопанството честопати донесуваат одлуки за забранување на вложувања на странски капитал во поедини стопански гранки. Исто така, тие можат да утврдат услови под кои би се внесувал капитал по пат на заеднички вложувања: минимално учество на домашниот партнер, вработување на домашната работна сила и тоа во определен процент од вкупниот број на вработени, задолжителен број

на домашни лица. Кога една национална економија ќе дојде до сознание дека увезениот капитал рационално ќе го користи, таа со свои мерки и инструменти може да влијае врз поттикнувањето на увозот на капитал имајќи ги притоа во предвид условите на пазарите на капитал во другите национални економии и на меѓународниот пазар на капитал.

4. Заклучок

Пазарот на капитал е сегмент на финансискиот пазар во една национална економија. Односно, тоа е уште еден домен од групата на меѓународно унифицирани аспекти на макроекономската политика, претставува и уредувањето на пазарот на капитал во националната економија. Тесно поврзан со појавата на глобализацијата на финансиските пазари е меѓународното движење на капиталот, кое слично како и финансиските пазари, замав добива по завршувањето на финансиските кризи во текот на деведесетите години.

Како карактеристики на меѓународното движење на капиталот би ги навеле:

- Меѓународните движења на капитал се средства што доведуваат до крај, а не крај на самите нив. Меѓународните капитални движења имаат потенцијал да донесат широки придобивки, како за државата-нација, така и за државата на потекло, зголемувајќи го глобалното производство, вработување и богатството. Дали меѓународните капитални движења доведуваат до нето-добивка зависи од полити-ките водени од државата-реципиент и државата домаќин.

- Меѓународните капитални пазари. Меѓународните капитални пазари овозможуваат домашните фирми да продаваат акции на странски резиденти, а националните влади да продаваат обврзници на странските резиденти.

- Мултинационални компании. Странските фирми носат капитал во државите преку "грин филд" (green field) инвестиции или преку интеграции и набавки. Во кој било случај може да биде човечки, како и физички или финансиски.

Со оглед на глобалната меѓуповрзаност на економските пазари, се потешко е да се избегне масовното движење на капиталот. Финансиските претпријатија се повеќе располагаат со оф-шор бази во државите во кои постојат малку прописи, а интернетот овозможува поместување на инвестициите преку покривањето на нивното потекло и дестинација. Капиталните движења, особено долгорочните, како што се странските директни инвестиции, се позитивна сила во подигнувањето на економскиот просперитет во развиените држави и државите во развој. Проблемот на некои држави, особено помалку развиените, не е во тоа дека имаат привлечено малку капитални движења што ги направи нивните економии ранливи и нестабилни туку повеќето од нив не успеаа да привлечат значајни капитални

движења, најчесто поради засегнатите макроекономски нерамнотежи и неатрактивната бизнис клима, па поради тоа немаат доволно ресурси за инвестирање.

Литература

Federic S.Mishin Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansisjska trzista
Data status-Beograd, 2006 god.

Jelena Madir, "Trzista Kapitala" Mate – Zagreb 2008

Јовановски Тихомир, "Меѓународни финансии" Еуро-Мак Компани
ДОО-Скопје, 2007 година.

P.R. Krugman, M. Obstfeld, " Mezjunarodna ekonomija"-Mate Zagreb2007

Трипуноски Мирко, "Глобализација" ФОН-универзитет-Скопје, 2007
година.

Тодоров Тодор, Кадриоски Армен, "Меѓународна економија"-Европски
универзитет-Скопје, 2006 година.

Узунов Ванчо, " Глобализација и економски развој", Правен факултет-
Скопје,2002 година.